

2.1. Еволюція американсько-японського військово-політичного союзу

У ВЕСЬ повоєнний період в основі японської зовнішньої політики був союз з США, який гарантував приналежність Японії до західного світу та забезпечував безпеку країни. Альянс з Вашингтоном був, певною мірою, своєрідним виправдовуванням японської дипломатичної пасивності [1].

Не буде великим перебільшенням сказати, що повоєнна політика Японії розвивалася в міцній залежності від відносин із Сполученими Штатами. В обмін на гарантії США обороняти Японію та збереження вільного доступу на американський ринок своєрідний “дозвіл” на кориговане проведення зовнішньої політики фактично було передано Вашингтону. Можливі збитки національної гідності, які були нанесені цією політикою, компенсувалися економічними та політичними вигідними для Японії діями США. Певну роль у розробці такого стереотипу зовнішньої політики, безумовно, зіграла і ізоляваність Японії, для якої довгі роки єдиним значним зовнішньополітичним партнером залишалися Сполучені Штати.

Повоєнні відносини між двома країнами пройшли складну еволюцію від диктату окупаційного періоду до стану взаємозалежності. Обсяг відносин, і перш за все переплетіння торгівельно-економічних та фінансових інтересів, визначає серйозність і гостроту японсько-американських протиріч, але водночас і готовність лідерів двох країн до уникнення можливих конфліктів. Аналіз японської повоєнної політики по відношенню до США так або інакше пов’язаний практично з усіма напрямками її дипломатії, політикою в області оборони і, значною мірою, зовнішньополітичною діяльністю.

Безперечно, що процес формування повоєнної зовнішньополітич-

ної концепції США щодо Азії в цілому та Японії, зокрема, складався не водночас і пройшов досить складний шлях. Так, розглядаючи цю проблему, відомий американський політолог Барі Х'юз розробив "Генеральну модель" зовнішньої політики Сполучених Штатів, до якої він включив досить складну систему взаємопов'язаних факторів: оточення, політику, навчання, події, інтереси окремих груп, партії, суспільну думку, дії нації і держави..." [2]. Не менш цікаву модель зовнішньої політики США щодо країн Сходу запропонували автори дослідження "Азія та американська зовнішня політика" [3]. Вони уявляють головні напрямки діяльності США у вигляді трикутників, принаймні, виділяють їх чотири: США – Радянський Союз – Китай; США – СРСР – Японія; США – Японія – Китай; Китай – СРСР – Японія. Наприклад, вони підкреслюють, що "Сполучені Штати Америки не зроблять дипломатичного кроку назустріч Китаю без уваги на будь-які дії Радянського Союзу. США... обережні і в питанні щодо постачання зброї у Китай, бо треба враховувати американсько-радянські відносини, які базуються на стратегічному балансі озброєння" [4]. Щодо американсько-японських відносин, то автори переконані, що "без міцного союзу із Сполученими Штатами фундаментальність Японії у міжнародних справах неможлива" [5]. Автори іншого колективного дослідження з американської зовнішньої політики щодо Азії (редактор Раймон Майерз) вважають, у свою чергу, такими головними елементами азіатської політики США: "Відродження стратегічної виключності Азії, як більш вагомій (для США. – С.П.), ніж західно-європейської, використання наявності "китайського та індійського інтересів..." [6]. Автори переконані, що, починаючи з війни в Кореї 1950 року, "політика Сполучених Штатів базувалась на концепції утримання комунізму" [7].

Не дивно, що саме з кінця 1940-х років розвідувальні служби Сполучених Штатів працюють головним чином на здійснення політичної та психологічної війн, на отримання інформації. Це підтверджує колишній співробітник ЦРУ у Вашингтоні та за кордоном С. Брекіндрідж. Він підкреслює: "Було створено Управління з координації політики, і якщо у 1949 році в ньому працювало 309 чоловік, то у 1952 – 2812. Бюджет Управління виріс з 4,7 млн. доларів у 1949 році до 82 млн. у 1952-му. Близько 75% бюджету витрачалось на збирання інформації [8].

Щодо повоєнного американсько-японського союзу, то необхідно звернути увагу на те, що не тільки Сполучені Штати йшли на

зміну стратегічного курсу відносно країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону, але й Японія, на думку американських вчених, теж мала конкретні зовнішньополітичні повоєнні орієнтири. Відомий американський професор історії Честер Беін, праця якого “Далекий Схід” витримала п’ять видань (1952, 1958, 1961, 1965, 1972) [9], вважає, що найголовнішими напрямками зовнішньої політики Японії після Другої світової війни були: “1. Допомогти збереженню миру. 2. Підтримувати дружні відносини із Сполученими Штатами. 3. Укласти мирний договір з Росією, що повинен привести до нормалізації дипломатичних відносин та повернення частини північних островів. 4. Увійти до Організації Об’єднаних Націй. 5. Вийти на зовнішні світові ринки. 6. Повернути Японії втрачений авторитет в Азії” [10]. Подібної точки зору дотримуються і автори монографії з японсько-американських відносин Р. Пфелтцгеф і Д. Девік. Вони переконані, що найближчі цілі зовнішньої політики Японії включають “...розвиток нових відносин з індустріальним світом, особливо із США та Західною Європою...” [11]. Співробітник національного університету М. Букер вважає, що японці “повинні надати пріоритет американським інтересам над особистими”, виходячи з поганого стану озброєння Японії. Щодо розвитку економічних відносин між країнами, то автор переконаний, що Сполучені Штати виступають “проти” могутності Японії [12].

Сполучені Штати, у чиїх зовнішньополітичних пріоритетах у повоєнні часи Японія відігравала далеко не провідну роль, були зацікавлені, перш за все, в усуненні далекосхідного суперника в світовій політиці. Засобом для досягнення цього була обрана демілітаризація та демократизація Японії. Методом вирішення цього завдання став воєннополітичний союз із США, який, на думку Вашингтона, і повинен був забезпечити умови для відродження японської економіки.

Не маючи у 1945 році вибору, переможена Японія вимушена була підкоритися американській політиці, спрямованій на усунення японської загрози для США, що передбачало ще такі міри, як розпуск монополістичних концернів, на які спиралося військове виробництво, переорієнтація імперської мілітаристичної ідеології на західні демократичні цінності. Створивши собі у 1950-ті роки імідж миролюбивої країни, Японія до сьогодні намагається дотримуватись його принципів.

Зовнішня політика країни складається на основні оцінки та співс-

тавлення особистих можливостей з політичними, економічними та воєнними реаліями партнера. Разом з тим значну роль у прийнятті зовнішньополітичних рішень відіграють й уявлення нації та її політико-коформуючої еліти про навколишній світ. Отримавши в етнопсихології назву “перцепції”, ці уявлення можуть бути як суб’єктивними, так і об’єктивними. Сукупність цих перцепцій здійснює серйозний вплив на розвиток відносин між країнами.

Як вірно підкреслив американський політолог Р. Гартхоф, “перцепції є одним з елементів у складних взаємодіях різних факторів, у більшості випадків, якщо не завжди, міжнародні проблеми знаходяться під їх впливом” [13].

Американські плани щодо Японії співпадали з точкою зору японських правлячих кіл на майбутнє країни. У вересні 1947 року міністр закордонних справ Японії Х. Асіда передав окупаційним військам меморандум, в якому вперше була висунута пропозиція про союз із Сполученими Штатами. У відповідності з цим документом передбачалось, що Японія буде мати невеликі військові формування для підтримки внутрішнього порядку, а США, в свою чергу, забезпечать захист від зовнішньої загрози [14].

Саме з цього часу американська політика відносно демілітаризації Японії під впливом “холодної війни” та загрози “втрати” з-під контролю Китай почала поступово змінюватися. Японія розглядалась у контексті стратегії “утримання”, яка була сформульована ще у березні 1947 року в “доктрині Трумена”. Коли в листопаді 1948 року Рада національної безпеки США прийняла рішення про зміцнення та переозброєння японських поліцейських сил, це стало першим кроком на шляху перетворення Японії з супротивника у союзника США на Далекому Сході.

Перемога китайської революції 1949 року, утворення КНР та початок у червні 1950 року війни в Кореї остаточно вирішили питання на користь поновлення воєнного потенціалу Японії. Вже 8 липня 1950 року головнокомандуючий окупаційними військами США в Японії Д. Макартур направляє прем’єр-міністру С. Йосіді листа з рекомендаціями про створення Резервного поліцейського корпусу чисельністю 75 тисяч чоловік. Організація корпусу і керівництво ним були фактично доручені штабу окупаційних військ. Під час зустрічі на острові Уейк з президентом Г. Труменом Д. Макартур повідомив про створення чотирьох дивізій японських військ під назвою “поліцейський корпус” [15].

В рамках так званого “зворотного курсу”, за яким закреслювався попередній план перетворення Японії на “Швейцарію Азії”, США насправді пішли на часткове відтворення японського військового потенціалу. Відомо, що ще в період підготовки мирного договору з Японією Д. Даллес, який за дорученням Держдепартаменту США вів переговори з японським урядом, попередив про те, що у випадку, “якщо Японія не піде на створення армії чисельністю 350 тисяч чоловік, яка була б здатна захистити країну від радянського нападу і взяти участь у системі регіональної оборони, не буде можливості для досягнення згоди” [16].

Але необхідно також враховувати, що п’ять повоєнних років проведення демократичних реформ у Японії суттєво змінили ідеологічний клімат у країні: провина за воєнні злочини японської армії та настрої проти війни як явища взагалі поступово втілювалися в життя американською пропагандою у свідомість японців. Змінам в американській позиції сприяли й ті сили, які зуміли оцінити всю користь союзу із Сполученими Штатами і низького рівня воєнних витрат для відродження національної економіки. Одним з тих, хто очолив ці сили, був прем’єр-міністр Японії С. Йосіда, прізвиськом якого іноді називають доктрину, у відповідності до якої Японія і сьогодні, зберігаючи відносно низький рівень воєнних витрат, головну увагу приділяє проблемам розвитку економіки і зміцненню відносин як основи зовнішньої політики Японії всього повоєнного періоду (до речі, чисельність японських військових сил у 1985 році була 235,5 тисяч чоловік [17] у порівнянні з 246 тисячами у 1992 році) [18].

У порівнянні з США та Росією у Японії немає офіційно сформульованих доктрин зовнішньої політики або національної безпеки. Доктрини Йосіди, Фукуди, Міедзави, які часто згадуються, або концепція комплексного забезпечення національної безпеки являють собою узагальнення, які розташовані в різних офіційних та напівофіційних матеріалах тих чи інших положень стосовно зовнішньополітичного курсу країни на міжнародній арені.

Причина такої ситуації полягає в тому, що в основі міжнародної діяльності Японії знаходиться притаманна японцям здатність адаптуватися або пристосовуватися до середовища, а не міняти чи, тим більше, трошити його.

Такий підхід до світу в японознавчій політології має досить багато назв, серед яких “дипломатія прилаштування” (тайокей-но гайко), “дипломатія адаптації до ситуації” (дзьокьо-ні цуйхокей) або “дипломатія низького профілю” (тейсісей гайко) [19].

Необхідно зауважити, що повоєнний розвиток американсько-японських відносин, особливо після Сан-Франциської конференції 1951 року, впливав на суперечності у відносинах між Японією та Радянським Союзом, і, перш за все, це відбивалося на невирішеності територіального питання. Аналіз документів зовнішньої політики США за 1955-1957 роки переконливо свідчить, що в багатьох випадках намагання Японії повернути, насамперед, радянські острови Хабомаї і Шикотан неодмінно пов'язувалось із поверненням Сполученими Штатами Японії островів Рюкю і Бонін. Так, на засіданні Національної Ради Безпеки 10 березня 1955 року Держсекретар Д. Даллес зауважив: "...Якщо Радянський Союз поступиться значною частиною Курильського архіпелагу, США зразу відчують сильний тиск з боку Японії стосовно повернення їй островів Рюкю". Він звернув увагу присутніх на той факт, що СРСР навряд чи поверне Японії свої володіння, але висловив занепокоєння тим, що Радянський Союз "зможе зробити це для того, щоб посилити напруженість між Сполученими Штатами та Японією" [20]. В записці про дискусії на 224-му засіданні Національної Ради Безпеки від 7 квітня 1955 року вказується на те, що Даллес не погодився з тим, що США повинні визнавати незаконними претензії Радянського Союзу на суверенітет над Курильськими островами і південним Сахаліном. "Якщо ми будемо діяти таким чином, – попередив він, – ми незабаром будемо почувати себе скрутно. Радянські претензії на Курили та південний Сахалін практично співпадають з нашими претензіями на острови Рюкю і Бонін. Безумовно, в процесі наших домагань по усуненню Радянського Союзу з Курил та південного Сахаліну ми можемо бути усуненими з Рюкю та Боніна" [21].

Не дивно, що американські дипломатичні служби намагаються у цей період відвернути увагу офіційного Токіо від вирішення територіального питання з СРСР. Про це свідчить і зміст телеграми Держдепартаменту США до посольства Японії 1 липня 1955 року. В ній, по-перше, вказувалось, що "Хабомаї і Шикотан географічно, історично та юридично є складовою частиною Хоккайдо, а не частиною Курил". По-друге, підкреслювалося, що Ялтинська угода "була виразником загальної мети, до якої прийшли керівники трьох великих держав". "У будь-якому випадку, – робився висновок, – Японія не зв'язана з вимогами Ялтинської угоди, бо вона не брала участі у ній та Ялтинська угода не згадується в Потсдамській декларації, яку Японія прийняла... Потсдам залишає питання японського територіального визначення для наступного вирішення в Декларації

Сторін. У Загальному Наказі Головнокомандуючих Союзних країн № 1 просто вказується, що японські війська на Карафуто (Сахалін. – С.П.) і Курилах повинні капітулювати перед командуючим радянських військ на Далекому Сході... Остаточне положення південного Сахаліну і Курил не було визначене і є питанням, яке необхідно вирішити в майбутніх міжнародних угодах” [22].

Особливої уваги заслуговує Меморандум заступника Держсекретаря по Далекому Сходу Робертсона Даллесу 18 вересня 1955 року про переговори між Японією та Радянським Союзом. Робертсон писав: “Радянський Союз висловив готовність повернути Хабомаї і Шикотан в межах загального погодження. Малік сказав, що це буде залежати від того, чи будуть японці проводити мілітаризацію цих островів” [23]. Перший розділ меморандуму закінчується так: “Наша (тобто США. – С.П.) політика полягає в запобіганні враження того, що ми втручаємося в переговори...” [24]. Далі Робертсон пропонував Даллесу підписати телеграму, зі змістом якої посол США в Токіо Аллісон повинен був проінформувати японських офіційних представників про позицію американців. Зокрема визнавалось: “Ми (американці. – С.П.) маємо надію, що Японія не зробить нічого, що призвело б до визнання радянського суверенітету над Курилами та південним Сахаліном... радянські пропозиції заборонити входження до Японського моря пароплавам неберегових країн порушують міжнародне право і зводять практично до нуля військово-морський аспект японсько-американського договору безпеки” [25].

До того ж він вніс поправку: “...зведе до нуля і підірве військово-морський аспект американсько-японського договору безпеки”. Як видно з тексту, Держсекретар замінив “японсько-американський” на “американсько-японський” аспект, намагаючись цим ще раз підкреслити домінуючу та первинну роль Сполучених Штатів у відносинах з Японією. В заключенні Меморандуму говорилося про те, що “необхідно чітко пояснити японцям нашу думку про те, що Японія не повинна запроваджувати нічого, що може привести до прийняття радянських претензій, і що майбутнє положення цих територій, як і Формози, буде предметом майбутнього міжнародного рішення” [26].

У бесіді 19 серпня 1956 року з Даллесом міністр закордонних справ Японії Сігеміцу підкреслив, що єдиним невирішеним питанням у відносинах з СРСР є територіальне питання. Радянський Союз, – за словами Сігеміцу, – бажав провести кордон на північ від Хабомаї і Шикотану. Сігеміцу поцікавився у Даллеса, чи буде такий кордон “легальним з точки зору Сан-Франциського договору”. Даллес нагадав Сігеміцу, що за

умовами капітуляції Курили і Рюкю підпадають під одну і ту ж статтю, і хоча США за мирним договором погодилися з тим, що остаточний суверенітет над Рюкю може залишатись за Японією, вони також обумовили в статті № 26, що якщо Японія запропонує Росії більш вигідні умови, “ми можемо вимагати таких же умов для себе. Це означає, що якщо Японія визнає за Радянським Союзом повний суверенітет над Курилами, ми зробимо висновок, що ми також маємо право на повний суверенітет над Рюкю” [27].

Зміст цієї бесіди дає можливість зробити висновок про те, що вже у 1956 році офіційні представники США визнавали суперечність статей Сан-Франциського договору (тим більше, що це зробив один з головних діючих осіб форуму – Джон Даллес). Останні слова бесіди Даллеса з Сігеміцу переконливо свідчать про тактику диктату Сполучених Штатів відносно зовнішньополітичних акцій Японії: “Необхідно, щоб Японія проінформувала Радянський Союз про жорстку позицію Сполучених Штатів: якщо Радянський Союз має намір придбати всі Курили, Сполучені Штати можуть назавжди залишитись на Окінаві, і жодний японський уряд не утримається при владі...” [28].

Занепокоєння Сполучених Штатів позицією Японії щодо територіальних питань відчувається із змісту телеграми Даллеса до Держдепартаменту від 22 серпня 1956 року, в якій він підкреслює, що Сігеміцу дуже роздратований поразкою переговорів щодо укладання мирного договору з Радянським Союзом і він “посилається на ідею про те, що США, Великобританія, Японія та СРСР повинні разом зустрітись для остаточного обговорення територіального розподілу”. Звертає на себе увагу й той факт, що в телеграмі Даллес висловлює бажання провести “детальне дослідження територіального питання, щоб не впливли неприємні питання про Рюкю та Тайвань” [29].

Не менш цікавим є зміст Меморандуму про розмову Сігеміцу з Даллесом у резиденції посла Алдріча у Лондоні 24 серпня 1956 року. Сігеміцу звернувся з запитанням до Даллеса: чи може Японія надати СРСР мандат на Курильські острови з метою нормалізації відносин? На що Держсекретар відповів, що при укладанні мирного договору в Сан-Франциско “Йосіда звернувся з проханням до США зайняти позицію, згідно з якою Хабомаї і Шикотан не входять до складу Курил. Він не звернувся з подібним проханням щодо Ітурупа та Кунашира” [30].

Далі Даллес пише: “Я пропоную звернутися з проханням до історичного відділу Держдепартаменту провести дослідження з тим, щоб

встановити, чи є доцільним вважати посилання, що Кунашир та Ітуруп не є частиною Курил у тому значенні цього слова, в якому воно використовувалося на різних конференціях воєнного часу і в мирному договорі з Японією” [31].

На прес-конференції 28 серпня 1956 року Даллесу було поставлено запитання про його зустріч із Сігеміцу: “Що буде, якщо Японія визнає радянські претензії на суверенітет над Курилами? Чи приведе це до американських вимог про надання США суверенітету над іншими островами, наприклад, Окінавою?” Він відповів: „Я створював договір (Сан-Франциський. – С.П.) у загальних рисах саме для того, щоб не дати Радянському Союзу отримати більш вигідні умови, ніж США” [32].

Відчувається занепокоєння американських політиків відносно японсько-радянських відносин і в телеграмі представника посольства США в Японії Аллісона, яку він направив у Держдепартамент 31 серпня 1956 року. Аллісон вважав, що “американська політика невтручання у радянсько-японські переговори не може продовжуватися далі”. Зокрема, вказувалося, що, “враховуючи інтереси США”, необхідно підтримати Сігеміцу для того, щоб його не зняли з посади, і пропонується Держдепартаменту розглянути можливість заяви про те, що США підтримують саме японську інтерпретацію поняття “Курильські острови”, яке використовується в статті 2 мирного договору і в зв’язку з якою Ітуруп та Кунашир виключаються з цього поняття. “Сполучені Штати, – писав Аллісон, – вважають, що вони повинні бути негайно повернуті Японії” [33].

Більш чітка позиція США щодо японсько-радянських відносин була висловлена в Меморандумі помічника Держсекретаря з проблем Північно-Східної Азії Робертсона Даллесу 3 вересня 1956 року. Робертсон доповідав про позиції США у здійсненні допомоги Японії. “Будь-яка демонстрація моральної підтримки буде мати цінність... наприклад, заява про те, що ми (американці. – С.П.) вважаємо японські претензії на Ітуруп та Кунашир справедливими. Аналогічні заяви можуть зробити й інші країни” [34], – підкреслював Робертсон.

Остаточна тактика США щодо японсько-радянських територіальних суперечностей була визначена в інформаційній записці, яка була вручена послу Японії в США Тані 7 вересня 1956 року: “Після уважного вивчення історичних фактів Сполучені Штати прийшли до думки, що острови Ітуруп та Кунашир (разом з островами Хабомаї і Шикотан, які є частиною Хоккайдо) завжди були частиною Японії і справедливо повинні бу-

ти визнані як такі, що знаходяться під японським суверенітетом. Сполучені Штати будуть вважати радянське погодження з цим висновком позитивним внеском у зниження напруги на Далекому Сході” [35].

Аналіз документів зовнішньополітичної діяльності США відносно Японії у другій половині 1950-х років дав можливість зробити наступні висновки:

1. Сполучені Штати, які після Сан-Франциського форуму 1951 року зробили все можливе для створення міцного військово-політичного союзу з Японією, були серйозно занепокоєні можливим розвитком відносин між Японією та СРСР у цей період.
2. Враховуючи те, що головною суперечністю між Японією та Радянським Союзом було територіальне питання, Сполучені Штати вдало, відповідно до умов та реальної ситуації, розіграли історичне обгрунтування поняття “Курильські острови”.
3. Для реалізації своєї тактики Сполучені Штати використали нечіткість деяких положень Сан-Франциського договору, про що офіційно було згадано Держсекретарем Даллесом на пресконференції 28 серпня 1956 року. Навіть в Енциклопедичному словнику “Енциклопедія Американка. Міжнародне видання” згадується, що за Сан-Франциським договором “Японія відмовилась від усіх претензій на Курили, хоча у договорі не було спеціально обумовлено, що острови передаються саме Радянському Союзу” [36].
4. Американське керівництво зробило все, щоб зосередити увагу представників Токіо на наявності територіальних суперечностей саме з Радянським Союзом, щоб відвернути їх від подібних проблем зі Сполученими Штатами – повернення Японії островів Рюкю та Бонін.
5. Після фактичного зриву японсько-радянських переговорів з питань підготовки мирного договору і прийняття позицій Японії щодо вирішення територіальних проблем з СРСР Сполучені Штати небезпідставно висувають тезу про “радянську військову загрозу”, яку не тільки було покладено за основу формування повоєнної японської зовнішньої політики (мається на увазі, насамперед, військова доктрина), але й таку, що домінувала в міжнародних відносинах в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні у 1950-70-х роках.

Доктрина “радянської військової загрози” стала провідною в зовнішній політиці США і Японії. Про це йдеться майже у всіх дослі-

дженнях американських і західноєвропейських істориків, політологів, присвячених зовнішньополітичній діяльності на Далекому Сході. Один з найвідоміших американських японознавців, професор Гарвардського університету, посол США в Японії з 1961 до 1966 років Едвін Рейшауер (до речі, перебування Рейшауера в Японії преса називає “дипломатичним тріумфом”) [37] у праці “Японія. Розповідь про націю” пише: “Японія могла розраховувати на Сполучені Штати як на поле захисту” [38]. Далі він доходить такого висновку: “Політика Сполучених Штатів щодо Японії підтвердить у майбутньому успіх повоєнної американської політики в Азії” [39]. В іншому дослідженні під назвою “Японці” Рейшауер стверджує, що у період “холодної війни”, коли Китай був “заражений комунізмом”, саме Японія стає “силою миру в Східній Азії”, але трохи раніше вона перетворилась у “надійну американську базу в цій частині світу” [40].

Автори монографії “Модернізація Японії та Росія” (головний редактор – професор Принстонського університету К. Блек) переконані, що американсько-японський союз після 1951 року був спрямований на намагання Сполучених Штатів захистити Японію від “зовнішньої загрози” [41].

Викладач Чиказького університету Акіра Ірі стверджує, що “холодна війна” в Азії в середині 1950-х років є “післяялтинською фазою і США, як і СРСР, повинні врахувати японську силу та досягнення супермогутньої країни – Китаю” [42]. Дослідник Томас Фітджеральд, підтримуючи тезу про “радянську військову загрозу”, пише, що “Радянський Союз бажав мати перевагу не тільки в Європі, але й в усьому світі” [43].

Багато уваги проблемі “радянської загрози” приділили автори дослідження “Американська зовнішня політика та азіатсько-тихоокеанська безпека” (редактори В. Тоу і В. Фіней). Вони доводять, що з 1965 до 1979 років радянські сухопутні війська, які були розташовані на схід від озера Байкал, збільшилися з 150000 чоловік (15 дивізій) до 350000 чоловік (34 дивізії) [44]. Автори підкреслюють, що згідно з японськими даними “...будь-яка радянська атака проти Японії буде включати... три дивізії (35000 чоловік), 1000 танків та військово-повітряні сили”, тому необхідно “надати Японії... міцні військові сили” [45]. Розвиваючи ідею “радянської загрози”, американські дослідники, торкаючись питання, “чому СРСР бажав окупувати Японію”, впевнені, що Японія “не буде фінляндизована” Радянським Союзом, бо японці занадто “міцні і культурно розвинуті”, про що американцям необхідно говорити, враховуючи

японську суспільну думку, а лідери Японії, в свою чергу, повинні... їх слухати” [46].

Невипадково, що саме в цей період Сполучені Штати енергійно прагнуть до координації військових зусиль обох країн і до зміцнення Договору безпеки в рамках політики формування воєнних блоків у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, яку проводила адміністрація Ейзенхауера – Даллеса. Саме тоді були створені інституційні засади японських збройних сил. У липні 1954 року японський парламент прийняв закони про заснування Управління національної оборони (УНО) і про створення “сил самооборони”, що склалися з армій військово-морських та військово-повітряних сил (на момент створення “сили самооборони” нараховували 152300 чоловік) [47].

Принципи політики Японії у сфері оборони були сформульовані Радою національної оборони та прийняті 20 травня 1957 року кабінетом міністрів. Фактично цей документ, який мав назву “Про засади політики в галузі національної оборони”, до цього часу визначає військову політику країни та принципи американсько-японського військового співробітництва. Він складається з короткої преамбули і чотирьох пунктів, два з яких безпосередньо торкаються проблем оборони. Документ також визначав “мету національної оборони в запобіганні та відбитті прямої і непрямой агресії”, що могло бути досягнуто за допомогою “прогресивного та ефективного розвитку оборонних можливостей, необхідних для самооборони з врахуванням національних ресурсів і внутрішнього становища” та “використанням системи безпеки США як основи для відбиття зовнішньої агресії” до тих пір, доки міжнародне співтовариство не зможе ефективно забезпечити запобігання зовнішньої загрози [48]. Питання про обов’язки Японії щодо оборони Сполучених Штатів у межах Договору безпеки ні тоді, ні пізніше навіть не піднімалося.

Проте, незважаючи на умови Договору безпеки, Японія починає пошук шляхів до зміцнення своєї самостійності. Токіо не міг задовольнити ті параграфи Договору безпеки, що відкрито обмежували суверенітет держави; Сполучені Штати, в свою чергу, враховуючи зростання японської опозиції американській військовій присутності у країні та зміцнення руху на скасування американсько-японського військового альянсу, шукали можливість зробити Договір фактично безтерміновим.

На відміну від американців, для яких важливим є дух закону, японці, в першу чергу, відштовхуються від “літери закону”, віддаючи

Стабільність американсько-японського партнерства допомогла зміцнювати впевненість японців у тому, що стереотип відносин, побудований на залежності від старшого партнера, буде зберігатись завжди. Постать сильного сюзерена та відданого, але залежного васала-самурая була і залишається зразковим прикладом соціальних стосунків у Японії.